

O POLJIMA MUZEALNE ODREĐENOSTI I NEODREĐENOSTI

Želimir Laszlo

Muzejski dokumentacijski centar

Zagreb

U svojoj knjizi Uvod u muzeologiju dr. Ivo Maroević ponudio je grafički prikaz odnosa polja muzealne određenosti i neodređenosti kao kruga u kojemu jedan njegov osjenčani isječak prikazuje polje muzealne određenosti, a drugi prazan, polje muzealne neodređenosti.¹ U Informatici Museologici mr. Igor Maroević u svom članku Prikazi znanja - prijedlog novog načina grafičkog prikazivanja odnosa između polja muzealne određenosti i neodređenosti² ovaj model podvrgava kritici i predlaže druga dva modela u kojima se polja muzealne određenosti i neodređenosti prikazuju pomoću koordinatnog sustava u kojem i polje određenosti i polje neodređenosti tendiraju beskonačnosti.

Ova rasprava o modelima predočavanja podrazumijeva prihvaćanje postojanja polja muzealne određenosti i neodređenosti, pa shodno tome i pojma muzealiteta uopće. Muzealitet se ovdje podrazumijeva onako kako je interpretiran u Uvodu u muzeologiju Ive Maroevića. On se uzima kao jasan i definiran pojam kojemu se zna sadržaj, doseg i opseg. Međutim, taj temeljni i stožerni pojam oko kojeg se vrti gotovo sve u spomenutom Uvodu, pojam "muzealnost", po mome mišljenju, jest sve prije negoli jasan. On je prijeporan, nedefiniran ili slabo definiran. Zato sam slobodan predložiti da umjesto rasprave o načinu grafičkog prikazivanja (prikaza znanja) odnosa između polja muzealne određenosti i neodređenosti, koja se javno vodi između dva Maroevića, pozornost usmjerimo na bitna pitanja: Što je polje muzealne određenosti?, ili bolje: Što je to muzealnost uopće? Jer polje muzealne određenosti nije ništa drugo doli prepoznata, spoznata muzealnost. Ako ne znamo što je muzealnost, rasprava o poljima muzealne određenosti i neodređenosti postaje besmislenom.

No, krenimo redom. Ivo Maroević se u svojem Uvodu poziva na definiciju Z. Z. Stranskoga³ i kaže: "Z. Z. Stranski je već davne 1970. god. ustvrdio da je predmet muzeologije proučavanje muzealnosti posredstvom muzealija pri čemu su muzealija stvarni i potencijalni muzejski predmeti, dakle predmeti koji nose obilježja muzealnosti." Posrijedi je klasična tautologija jer se muzeologija definira proučavanjem muzealnosti muzealija. Muzejski predmeti su muzealije, dakle predmeti koji imaju obilježja muzealnosti. Muzealnost se pak definira kao obilježje muzejskih predmeta. Predmet muzeologije je muzealnost muzealija, pa je prema tome muzealnost svojstvo predmeta koje proučava muzeologija... i tako bismo mogli u krug do besvijesti. Ne mislim da je tautologija veliki grijeh uz uvjet da je plodna, tj. da se pomoću nje doista nešto može zaključiti. Na žalost, ova predočena je statična i beživotna i stoji kao okamina. Da bi tautologija muzeologija - muzealnost - muzealija, bila plodna, potrebno je u shemu ubaciti nešto životno, nešto što bi trijadu pokrenulo, povezalo i dalo joj smisao. Vjerujem da je to muzealizacija, proces muzealizacije. Potrebno je zapitati se koji to proces?, koja činidba?, i kako? nekom predmetu iz stvarnosti pridaje obilježja muzealnosti i tko to? i kako čini? Mnogo teških pitanja, ali ako pomoću odgovora na njih dodemo do vjerodostojnih tvrdnji, ako u odgovorima na njih nađemo makar i na zrna istine, onda se dobar dio konstrukcije koju gradi Ivo Maroević ruši i tada rasprava o poljima muzealne određenosti ili neodređenosti uvelike gubi smislenost. Krenimo od suda da je muzealizacija proces. Teško da bi se netko suprotstavio toj tvrdnji. Ako je proces, tko taj posao obavlja, tko upravlja tim procesom? Čovjek, dakako. On je taj koji muzealizira. O njemu će, dakle, ovisiti koji će predmeti steći svojstvo muzealnosti, tj. postati muzealije. Tako smo stigli

do prve ovisnosti ili funkcije: Muzealnost je svojstvo predmeta koji određuje ili čak proizvodi čovjek. Ako je to točno, onda se statička shema muzeologija - muzealnost - muzealija, pokazuje nedostatnom, jer tada muzeologija mora proučavati i specifičnu ljudsku činidbu, mora proučavati proces muzealizacije i tražiti specifičnu razliku koja ovu ljudsku djelatnost razlikuje od drugih, a ne samo muzealnost muzealija. Štoviše, u takvom pristupu muzealnost nije samo svojstvo predmeta, nego je nešto što mi pridodajemo predmetima iz stvarnosti i tako ih činimo muzealijama sa svojstvom muzealnosti. Predmeti su u stvarnosti ono što jesu, a postaju muzealije našom aktivnošću. Drugim riječima, svojstvo muzealnosti nije ontološki utemeljeno u predmetu, pa ga mi onda otkrivamo u spoznajnom procesu, nego je obratno. Predmeti su predmeti takvi kakvi jesu, a muzealizacijom im pridajemo svojstvo muzealnosti koje onda postoji dok postoji čovjek i s njim proces muzealizacije. To zapravo znači da muzealnost ne možemo tražiti u samim predmetima ili samo u samim predmetima, nego je potrebno istražiti i što smo to tim predmetima činili, što smo im pridodali da ih doživljavamo kao muzealije. Dakako, ako je ovo izvođenje smisleno, onda muzealnost treba drukčije shvatiti i onda polja muzealne određenosti ili neodređenosti moramo posve drukčije interpretirati, a možda i napustiti ideju o njihovu grafičkom prikazivanju. No nije samo to u pitanju. U Uvodu u muzeologiju muzejski se predmet (muzealija) tretira kao znak. "Iščitavanjem značenja predmeta kroz zbroj znakova koje u sebi krije, stručnjak aktualizira poruku predmeta."⁴ "Muzeologija se bavi sustavnim proučavanjem procesa emisije informacija pohranjenih u predmetima baštine (muzealijama) i smanjivanjem polja neodređenosti pojedine muzealije..."⁵ Razvidno je, dakle, da je muzealija shvaćena kao zbroj znakova, a muzeologija kao informatička znanost, dok su "materijal i oblik nositelji muzealnosti". I opet je, dakle, muzealnost sadržana u predmetu, u muzealiji.

Moja teza glasi: Muzealiju ne možemo promatrati samo kao skup znakova, a muzeologiju ne smijemo shvatiti samo kao dio informatičkih znanosti, jer se tako izlažemo opasnosti da promašimo temeljni smisao muzejske djelatnosti.

U potkrjepu teze navest ću nekoliko jednostavnih i ilustrativnih primjera. Pretpostavimo da u dnevnoj sobi imamo sliku, ulje na platnu, za koju su povjesničari umjetnosti utvrdili da ima umjetničke vrijednosti. Mi tu sliku doživljavamo, pretpostavimo i to, kao umjetničko djelo. Ima li ona svojstvo muzealnosti? Očigledno nema. Nije u muzeju, nije "muzealno" izložena, nisu je "obradili" muzealci... Ima li ona svojstvo muzealnosti? Po Maroevićevoj teoriji, trebala bi imati. Ali gdje je ona skrivena? Gdje je to polje muzealne neodređenosti u samom predmetu kao znaku? Nigdje. Nje u materijalnoj strukturi slike nema. Gdje bi ona mogla u šumi skupa znakova biti skrivena? Doista ne znam, to ostaje zamagljeno. Da bi neki predmet stekao svojstvo muzealnosti, dakle, i muzealne određenosti, potreban je čin, prenošenje slike u drugi kontekst, u pinakoteku na primjer, u muzej, opremanje legendom, postavljanje na izložbu u novi ambijent i suodnos prema zgradi, sobi, drugim slikama ili drugim predmetima... Tek tada ćemo je doživjeti kao muzealiju. U drugim kontekstima, u dnevnoj sobi, ona tog svojstva muzealnosti naprosto nema. Ona tamo može biti samo umjetnina. To ujedno znači da je moguće i dopustivo da se slika promatra izdvojeno kao umjetnina, ali i izdvojeno kao muzealija. Odnos umjetničkog svojstva i svojstva muzealnosti tek treba ispitati i otkriti. U shemama prikaza polja znanja muzealne određenosti Maroevića nije posve jasno, ne obrazlaže se potanko, kako umjetničko svojstvo ulazi u polje muzealne određenosti, iako se podrazumijeva da su spoznaje povijesti umjetnosti sastavni dio polja muzealne određenosti. Iz našeg primjera nadam se da je razvidno da se spoznaje pojedinih znanosti ipak ne mogu samo tako bez obrazloženja uključiti u muzealnost. U protivnome bi polje muzealne određenosti obuhvaćalo svekoliko ljudsko znanje i spoznaje svih

znanosti i tako postalo neka vrst krovnog znanja svih znanosti. Muzeologija bi postala znanost svih znanosti.

Drugi primjer. U muzejima, posebno onima koji su posvećeni nekoj važnoj književnoj, glazbenoj ili političkoj osobi nalazimo predmete koji su muzealizirani zato što se njima koristila upravo ta osoba, a ne zbog povjesničarsko-umjetničkih, znanstvenih ili nekih drugih važnih razloga. Riječ je o običnim najobičnijim stvarima svakodnevnog upotrebe. Neka to bude lula, obična najobičnija kakva se može ili se mogla kupiti u običnim dućanima. Ono što je za nju u muzeju bitno, ono po čemu je ona muzealizirana nije sadržano u njoj samoj. U samoj luli nema nikakvih znakova ili skupova znakova (koje bi trebalo iščitati) koji bi govorili o tome da ju je upotrebljavala naša značajna ličnost kojom se muzej bavi. Informacije o tome tko je lulu upotrebljavao su samoj luli izvanjske, ali su, dakako, za proces muzealizacije i te kako važne. Podaci koje možemo iz same lule dobiti su u ovom slučaju za muzealizaciju sporedni. Prema tome, rasprava o tome da li smo mi luli povećali polje muzealne određenosti, a smanjili polje muzealne neodređenosti, ne ovisi o skupu znakova same lule. U Uvodu u muzeologiju se decidirano tvrdi: "Muzeologija se bavi sustavnim proučavanjem procesa emisije informacija pohranjenih u predmetima baštine (muzealijama) i smanjivanjem polja neodređenosti pojedine muzealije, zbirke ili muzealnog sustava u cjelini."⁶ Takva tvrdnja u odnosu na našu lulu ne stoji.

Treći primjer. Pretpostavimo da je u davnoj prošlosti živio mamut i da smo otkrili na nekom lokalitetu njegovu golemu kljovu i smjestili je kao što i priliči u stalni postav prirodoslovnog muzeja. Ako je muzealnost svojstvo predmeta, onda je ona morala biti ugrađena i u kljovu nesretnog mamuta, koji o tome, dakako, pojma nije imao. On jadan nije mogao znati da je njegova kljova "potencijalni muzejski predmet". Tvrdim da u toj kljovi nije ništa takvoga sadržano ili skriveno i da ona u trenutku dok je služila mamutu nije imala ništa s muzealitetom, nego je naprosto bila oružje i dio tijela mamuta. Mi smo ti koji smo kljovi pridodali muzealnost, a to onda znači da muzealnost ne postoji apsolutno, ontološki, nego samo za nas. Samo za čovjeka kljova može biti muzealija. Teško je zamisliti da priroda skrivički ugrađuje tajanstvene skupove znakova, koje mi onda naknadno otkrivamo i tako proširujemo polje muzealne određenosti. Muzealnost kljove ovisi o procesu muzealizacije koju svjesno obavljaju ljudi. To znači da svojstvo muzealnosti nije u predmetu, ili barem nije samo u predmetu, nego je barem dijelom naše djelo. Svaki predmet u našem svijetu je potencijalna muzealija. Što će biti muzealizirano u budućnosti nitko ne zna jer ovisi o budućim ljudima. Muzealizacija je specifičan djelatan odnos čovjeka prema stvarnosti i to je ono vrijedno u teoriji Stranskoga. Čovjek iz stvarnosti odabire predmete, stavlja ih u muzej ili u poseban kontekst, on ih štiti, obrađuje, dokumentira, pokazuje...itd. i to zovem muzealizacijom. Zato muzealija nije samo dokument prošlosti, kao što navode Maroević, nego i dokument sadašnjosti. Svaka izložba i svaki predmet na njoj dokument je i o nama samima i našem vremenu. Koju i kakvu će "muzealnost" neki predmet izraden ili nastao u prošlosti ili sadašnjosti procesom muzealizacije dobiti ili steći, uključujući tu i to da će on postati dokument prošlosti i sadašnjosti, tj. postati muzealija, nije moguće odrediti, jer ovisi o djelovanju sadašnjih i budućih ljudi i načinima na koji će zahvaćati i interpretirati stvarnost i njezine dijelove.

Teorija muzealnosti kakvu nude Maroević stoji i pred mnogim drugim problemima kao što su tumačenje odnosa muzeologije i svih drugih znanosti, i je li točno da polje muzealne određenosti sadržava u sebi i sve spoznaje, sve znanje svih znanosti, ili nije? na koji način?

Mnoga druga pitanja, također, još traže odgovore. Primjerice, kako je moguće iz predmeta tumačiti kriterij rijetkosti koji je važan u kolekcioniranju? Mnogi su predmeti (npr., rimske tegule ili amfore) naknadno nakon proizvodnje postali rijetki i ne može biti da je rijetkost kao informacija u njih ugrađena. Ako je muzealitet sadržan samo u

predmetu, a Ivo Maroević upravo to tvrdi kad kaže: "Materijal i oblik su nositelji muzealnosti"⁷ onda rijetkost ili nije muzealna kategorija ili teorija ne drži vodu. Meni se čini da je rijetkost i te kako važan dio muzealiteta predmeta i da postoje mnogi takvi koji su upravo zbog svoje rijetkosti muzealizirani.

Da ne bude zabune, mislim da je muzealija sasvim sigurno izvor informacija, to nije sporno, ali taj izvor ne iscrpljuje ono što zovemo muzealitetom, a pogotovo ne muzealizaciju kao proces. Pristup muzealiji samo kao dokumentu i informaciji koju ona "emitira" je ograničen i često dovodi do zablude. Drugim riječima, muzeologija nije samo informatika i nije opravdano o njoj govoriti samo kao o dijelu informatičkih znanosti, kao što se to već dulje vrijeme u nas čini. Vrijeme je da se ograničenja takva pristupa uoče i tako omoguće daljnja plodna teorijsko-muzeološka istraživanja.

Bilješke:

1. Dr. Ivo Maroević, *Uvod u muzeologiju*, Zagreb, 1993., str. 103.
2. Mr. Igor Maroević: *Prikazi znanja - prijedlog novog načina grafičkog prikazivanja odnosa između polja muzealne određenosti i neodređenosti*, *Informatica Museologica*, 25 (1-4), 1994., Zagreb, str. 79-81
3. Dr. Ivo Maroević, *Uvod u muzeologiju*, Zagreb, 1993., str. 101.
4. Isto, str. 102.
5. Isto, str. 93.
6. Isto, str. 93.
7. Isto, str. 96.

Primljeno:

Summary:

On the fields of museological definiteness and indefiniteness

Želimir Laszlo

The author considers the proposition about the fields of museological definiteness and indefiniteness that Ivo Maroević expounds in his book "An Introduction to Museology", as well as the proposed new model for graphically presenting these fields published in the "Informatica Museologica" by Igor Maroević. The presentation of the fields of museological definiteness and indefiniteness presupposes the existence of museality as a characteristic of a museum object. The author believes that it would therefore first of all be necessary to discuss the question: What is Museality? A discussion of the fields of museality is redundant if we do not know what museality is. The article states that the museum object cannot be reduced only to a sign or a set of signs that would then make up the museality of the object, or to the fields of museality as proposed by Ivo Maroević, but that museality should be viewed as something that an object acquires through our action, in other words through the process of musealisation. In order to provide support for this thesis the author gives concrete examples like an ordinary pipe in a memorial museum or the tusk of a mammoth in a museum of natural science. As signs, the pipe and the tusk have no museological connotations. The characteristics and the fields of museality are that which we have ascribed to the objects through the process of musealisation. And so, the article states that the museum object is a source of information - and this is indisputable - but this source does not exhaust that which we call museality, and it certainly does not exhaust musealisation as a process.